

JEAN-CLAUDE VATIN: **L'Algérie Politique. Histoire et Société** (2e édition revue et augmentée) s. 395 Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques (FNSP) Paris, 1983.

Toimittuaan suurimman osan 1960-lukua aina seuraavan vuosikymmenen alkuun valtio-opin professoreina Algeriassa Jean Leca, FNSP:n nykyinen tutkimusjohtaja, ja Jean-Claude Vatin asettivat tehtäväkseen itsenäisen Algerian poliittisten instituutioiden ja poliittisen järjestelmän tutkimuksen. Tehtävä tuntui haastavalta, mutta koska itsenäistymisestä ei ollut kulunut kuin kymmenkunta vuotta oli luonnollista, että tekijät joutuvat syvällisesti paneutumaan myös itsenäisyyttä edeltäneen poliittisen kehityksen erityispiirteisiin. Seurauksena

oli kaksiosaisen teoksen syntyminen saman viitekehyksen ja lähestymistavan pohjalta. Ensimmäisenä ilmestyi vuonna 1974 Jean-Claude Vatinin *L'Algérie Politique. Histoire et Société*, joka käsitteli maan poliittista kehitystä vuoteen 1962, ja vuotta myöhemmin molempien tutkijoiden yhdessä kirjoittama *L'Algérie Politique. Institutions et régime* keskittyen itsenäisyyden aikakautteen. Tutkimushanke onnistui siinä määrin, että FNSP pyysi parisen vuotta sitten Jean-Claude Vatinia kirjoittamaan uusitun ja laajennetun laitoksen Algerian poliittisen järjestelmän historiallista kehitystä käsittelevästä osastaan. Jean Leca puolestaan on jatkamassa Algerian historian tutkimusta Charles-André Julienin ja Charles-Robert Ageronin aloittaman hankkeen tiimoilta keskittyen vapautussodan problematiikkaan.

Jean-Claude Vatin sanoo selvästi tutkimuksensa molempien painosten esipuheessa, että kysymyksessä ei ole Algerian poliittisen historian tarkastelu klassisessa mielessä, vaan valtio-opillinen tutkimus maan poliittisten järjestelmien kehityksestä. Tutkimus käyttää hyväkseen niin poliittisen sosiologian teoreettisia viitekehyksiä kuin historiantutkimuksen tuloksia. Vatin siis keskittyy ensisijaisesti poliittisiin järjestelmiin laajemman yhteiskuntaa koskevan kokonaisanalyysin sijasta. Tulos on mielenkiintoinen ja monesta näkökulmasta uusia ajatuksia herättävä. Jean-Claude Vatinin ote ei ole rekonstruoiva eikä kuvaava, hänhän ei pyri uudelleen rakentamaan Algerian poliittista historiaa kolonialismin aikana eikä missään tapauksessa ole ainoastaan sen kuvailuun tyytyvä. Vatin itse luonnehtii metodiaan sanalla *relecture*, jolla hän tarkoittaa Algerian nykylähtöä koskevien tutkimustulosten uudelleen tulkintaa em. poliittisen sosiologian kysymyksenasettelujen ja selitysjärjestelmien näkökulmasta lähtien.

Vatinin teos ottaa kantaa viime vuosikymmenten yhteiskuntatieteitten »teoreettisiin» perusteisiin koskien juuri Euroopan ulkopuolisten yhteiskuntien analyysiä. Max Weberin ajattelusta lähtien Vatin kiteyttää ns. pohjoisamerikkalaisen »kehitys-problematiikan poliittisen sosiologian» ja

Marxista polveutuvan riippuvuuskoulu-kunnan keskeiset pääpiirteet päätyen Immanuel Wallersteinin, Perry Andersonin sekä Stein Rokkanin erilaisiin ja eripainotteisiin näkemyksiin kansallisvaltion synnystä ja muodostumisprosesseista.

Vatinin teos on mielenkiintoinen myös puhtaasti historiantutkimuksen näkökulmasta, onhan sen yhtenä peruselementtinä vajaan 150 vuoden aikana ilmestyneen historiantutkimuksen tulosten arviointi, niiden sijoittaminen omaan aikakautensa ja poliittiseen ilmastoonsa. Vatinin teoksen perusasetelma on niin kuin hän itsekkin sanoo klassinen. Hän on jakanut Algerian poliittisten järjestelmien kehityksen tarkastelun neljään vaiheeseen. Ensimmäisenä on esikoloniaalinen Algeria, siis se, jonka ranskalaiset »löysivät» vuodesta 1830 lähtien ja johon kolonialismi aloitti vaikuttamisensa. Tekijä näyttää selvästi miten vaikeaa ja ongelmallista on »länsimaisen» tieteen käsitteiden soveltaminen tällaisiin esikoloniaalisiin, ei-eurooppalaisiin kehitystrendeihin sekä sen, että kysymyksessä olivat huomattavasti monimutkaisemmat ja vähemmän staattiset yhteiskunnat mitä usein on luultu. Vatinin toinen tarkasteluvaihe pyrkii syntetisoimaan niin koloniaalisen valloituksen aiheuttaman yhteiskunnallisen hajoamisen kuin itse koloniaalisen järjestelmän luomisen problematiikan. Vatin osoittaa havainnollisesti vuotta 1830 seuranneen vuosikymmenien vastarinnan rakentuneen, paitsi esikoloniaalisiin traditioihin, myös voimakkaasti yhteiskunnassa menossa olleille, jopa kolonialismin aloittamille muutosprosesseille. Esimerkiksi traditionaaliset kulttuuritekijät mobilisoitiin vastarintajohdaja Abdel Kaderin toimesta moderneihin poliittisiin päämääriin tähtäävään aktiivisuuteen Ranskan valloitus sodan takia muuttuneessa tilanteessa.

Niin ikään Vatin näyttää, että kolonialismi ei rajoittunut ainoastaan hajoittamaan algerialaista yhteiskuntaa. Hän kuvaa, miten se myös vahvisti tiettyjä siinä vallinneita piirteitä — usein tietämättään. Ottaen laajemmalti kantaa Välimeren etelärannikolla aina 1700-luvun puolivälistä tämän vuosisadan alkuun vallinneeseen talouskriisiin Vatin näyttää, että kolonialismi tai

sen »merkantiilikapitalistinen taloudellinen ilmentymä» pikemminkin toimi kriisin keskeisten piirteiden vauhdittajana kuin todellisena alkusynä. Niinpä kolonisoidun yhteiskunnan tila ja kehitystrendit asettivat selvästi rajoja itse kolonialismin kehitysmahdollisuuksille ja suuntautumisvaihtoehdoille.

Teoksen kolmannessa ja neljännessä vaiheessa Vatin keskittyy entistä enemmän itse kolonisoidun yhteiskunnan poliittiseen kehitykseen. Tällöin hän mielenkiintoisella tavalla osoittaa vuosisadan vaihteen ja jopa maailmansotien välisen ajan klassisen sosiologian ja etnografian keskittyneen korostamaan Algerian etnisten ryhmien ja poliittisten järjestelmien välisiä eroja niin paljon, että niitä yhdistävät tekijät jäivät huomaamatta. Ei siis ollut ihme jos ranskalaiset eivät olleet kykeneviä havaitsemaan algerialaisen yhteiskunnan pääasiallisia muutostrendejä vuosisadan vaihteesta eteenpäin. Vatinin mukaan itse kolonialismin rakentaminen ja sen edistäminen edellyttävät myös algerialaisten integroimista moderniin taloudelliseen toimintaan, vaikkei muuten kuin siirtotyöläisinä maataloustyöläisinä. Tämä taas merkitsi heidän tuloaan uudelleen mukaan myös poliittiseen prosessiin.

Tiivistäen voidaan sanoa, että Vatin esittää kokonaisvaltaisen synteetin siitä prosessista, jonka puitteissa Algerian poliittiset järjestelmät »elivät yli» kolonialismin samalla uusiutuen ja modernisoituen sosiaalisten voimasuhteiden muutosten paineissa. Tarkastellessaan modernien poliittisten liikkeiden kehitystä aina ensimmäisestä maailmansodasta itsenäisyyden päiviin Jean-Claude Vatin korostaa mielenkiintoisella tavalla, miten osa itsenäisen Algerian

erityispiirteistä periytyy kolonialismin aikaisen vastarintakehityksen partikulaarisista elementeistä ja miten moderni poliittinen luokka jatkaa koloniaalisen dominaation aikana syntyneiden arvojen uusin-tamista myös itsenäistymisen jälkeen. Olihan jo vuosisadan alusta lähtien niin koloniaaliseen järjestelmään osallistuminen kuin sen vastustaminen kasvaneet yht'aikaa ja yhdessä, rintarinnan, oikeastaan saman »liikkeen» puitteissa.

Huolimatta kustantajan tarjouksesta toimittaa uusittu toinen painos Jean-Claude Vatinille ei annettu kustannuspoliittisista syistä johtuen tilaisuutta kirjoittaa teostaan uudelleen ja siten huomioida ensimmäisen painoksen saama rakentava kritiikki. Kuitenkin Vatinilla on ollut mahdollisuus kirjoittaa työnsä yhteenvetoluku uudelleen ja laajentamalla se noin kymmenkertaiseksi hän on voinut huomioida em. kritiikin sekä omien näkökantojensa muutokset sitten vuoden 1974. On erittäin merkittävää, että Jean-Claude Vatin on voinut liittää toisen painoksensa loppuun noin 50 painosivua käsittelevän arvionsa Algerian poliittista historiaa koskevasta kirjallisuudesta sitten vuoden 1974. Tässä katsauksessa hän pystyy ajankohtaistamaan arvionsa koskien suhteellisen laajaa kansainvälistä tutkimuskenttää, joka käsittelee koko arabo-islamilaisen maailman poliittista kehitystä. Lisäksi toisen painoksen valikoiva bibliografinen liite on hyödyllinen niille, jotka haluavat paneutua Algerian politiikan tutkimukseen eriyteisesti ja »poliittiseen islamiin», arabimaailman poliittisen kehityksen uskonnollisiin ja kulturellisiin ulottuvuuksiin yleensä.

Tuomo Melasuo